

1. Kuhinjska sol spodbuja pretakanje sokov v rastlinah in predelovanje njihovo;
2. ona odganja od rastlin mrčese in črve;
3. ona jih mori, ako se potresejo s soljó;
4. ona plevel zatira;
5. ona rastline varuje snetjavosti in rjè;
6. ona vleče vlago iz zraka in ž njo tudi ogeljno kislino in jo pelje v rastline.

Po skušnjah na Angleškem se čiste kuhinjske soli porabi 50 funtov na oral po njivah, na vrtih 8 lotov za 3 štirjaške (kvadrat) čevlje; pri sadnih drevesih se okoplje zemlja okoli njih in s soljo potrese.

Gnojna sol pa ni čista kuhinjska sol, tedaj je je treba veliko več.

Sol je kaj dober gnoj za mlada sadna drevesca. Ni boljšega gnojila za mlada drevesca kakor je sol, ako se zgodaj spomladi okoli njih soli toliko posiplje, da se zemlja skrije; kolikoršna je drevesna krona, toliko okoli naj se potrese soli. Za to rabo pa ni treba ravno čiste kuhinjske soli, tudi tista sol, ki se po ceni prodaja pod imenom gnojna sol (Dungsalz), je za to dobra. Skušnje nalašč napravljene so učile, da sol vsak drug gnoj prekosí.

Veliko manj pa se gnojna sol rabi za senožeti in še manj za polje. Tako imenovanim kislim senožetim najbolj tekne, ako se je jeseni potrosi po 5 centov na en oral (joh). — Tudi zéleri (seleri), špargeljnu in cvetnemu zelju tekne, ako se pognoje v jeseni.

Gospodarska skušnja.

Morska čebula — smrt podganam in mišim.

Na Francoskem so skusili, da noben strup in tudi ne mišica in fosfor ne pokončata podgan in miš tako gotovo in hitro kakor morska čebula (Meerzwiebel, Scilla marina). Ta čebula se dobiva v lekarnici (apoteki), in zdravniki jo vpotrebujajo v mnogih boleznih. Ker raste na bregovih morskih in posebno srednjemorskem morja, zato se imenuje čebula morska. Francozje pravijo, da ta žival čebulo prav rada žrè, čeravno je grenka in ostra. Sirova (frišna) čebula se razreže in v kaki maščobi crè; ta maščoba se potem od čebulnih ostankov loči in podganam in mišim sama položi; navzela se je namreč vsega strupa, ki ga ima čebula v sebi. — Za razpošiljanje te čebule in da se več let dobra ohrani, se čebula v prah zemlje, z moko v trdo testó pomeša. Ker je v Algier-u te divje čebule na kupe, zato mislijo Francozje, ki imajo to deželo v posesti, veliko kupčijo po vsem svetu začeti s tem podganinim in mišjim strupom, ki po ondašnjih skušnjah preseže vsak drug strup in vendar na drugo stran tako nevaren ni kakor sta arsenik (mišica) in pa fosfor. — Ker se morska čebula dobí v apoteki, more se poskusiti tudi že zdaj pri nas, dokler še Francozje ne pridejo s svojim blagom k nam. Poskušnja bode kazala, ali suha čebula, kakor se dobí v apoteki, tudi tako moč ima kakor sirova. Pa bi se prah (štupa) čebulni dal tudi drugač s kako maščobo pripraviti za južno podganam in mišim.

Gospodarske novice.

* Korist krtov se pač jasno kaže iz tega, da je oskrbníštvo gozdov na Pruskem (Prajzovskem) letos dalo veliko krtov nalašč nakupiti zato, da jih razpustijo po gozdih, kteremu črvi škodljivih metuljev in drugih žuželk hudo škodo delajo.

* O Nortonovih vodnjakih, ktere so „Novice“

popisale in s podobo razjasnile in za ktere ima Schullhof v našem cesarstvu privilegijo, piše nek berlinsk list, da niso nova iznajdba, ker tak vodnjak (stirna) je že l. 1724 v Lipsiji narisal Jakob Leupold v knjigi, kteri je imé „theatrum mechanicum generale“.

Národne stvari.

Kako se godí Slovencem na Beneškem.

Kako se v Avstriji Slovencem izpeljuje §. 19. osnovnih državnih postav, znano je zadosti vsacemu. — „Domovina“ razgláša razpis nekega laškega okrajnega komisarijata do županov na beneškem Slovenskem, ki jim je došel kot skriven poduk, po kterem naj se obnašajo, in ki se v natanjčnem prevodu tako-le glasi:

„Kr. okrajni komisar v *** 19. aprila 1869.
števí. . . .

Znana so Vam, žlahni gospod, vladina priporočila zaradi splošne rabe narodnega jezika, in v ta namen je ni davno kr. šolski nadzornik ta okraj obhodil; vendar pa ne morem tega opustiti, da ne bi Vam, gospod, naznanil, da je tod marsikteri neprijatelj naše neodvisnosti, ki, budeč krive misli panslavizma (suscitando false idee di panslavismo), išče vsakoršnih pomočkov, da bi se v tem okraji ohranila še na dalje raba slovanskega jezika, kteri spominja sramotnega tujčevega bivanja v Italiji. Razširjajo se med ljudmi tiskarine in tajni katekizmi. — Ker more vladi mar biti, da se to tako njej sovražno rovarjenje (siffatte mene ostili...) ustavi, ter da se, kdor ga je kriv, kazni: opominjam Vas, pazite v tej zadevi, obiskujte šole, kjer je ostro zapovedano, da se podučuje v italijanskem jeziku, in, ko bi se kteri učitelj, bodi si s kakoršno koli pretvezo, predrznil posluževati se omenjenega (slovenskega) jezika, sporočite mi to, da se vsled šolskih zapovedi kar naravnost odstavi. — Naznanite mi, da ste ta razpis prejeli“.

Po tem dopisu so tujci tedaj Slovenci, kterih se šteje okoli 30.000 in ki so od nekđaj prebivalci Beneškega na najizhodnišem kosu poleg meje proti goriški grofiji in v gorah do Pontabla, spadajoči pod delegacijo in škofijo videmsko (udineško). Da se otrokom daje katekizem v maternem (slovenskem) jeziku v roke, — da poštenim rodoljubom se smili mladina in da jo podučujejo v šoli v maternem jeziku: to se imenuje „vladi sovražno rovarstvo“ — in, kakor v nemških Slovanom sovražnih časnikih, je tudi tukaj panslavizem tista izmišljena pošast, s ktero se preganja in zatiruje národno pravo Slovanov! Vendar Bog je pravičen — še ni vseh dni konec! Trpeti mora Slovan; al — ne vdá se ne tudi najhujši sili ne.

Politične stvari.

„Pred deželnim zborom“.

Tako se glasi knjižica, ki jo je v poljskem jeziku na svetlo dal poslanec knez Jurij Czartoryski, v kteri odločno zagovarja federalizem, o kterem misli, da je gotova, stanovitna in resnično svobodna podlaga Avstriji, in da bode naposled v kljub vsemu centralističnemu upiranju zmagal.

Pisatelj v tej knjižici kaže, da so mu jasne avstrijske razmere, in da pri vsem živem narodnem čutju za domovino svojo ima pravo srce za Avstrijo, in če tudi nikakor ni zadovoljen z dosedanjo politiko ministerstva in državnega zbora, vendar je plemenitno zmeren v graji svoji.

Ker je ta knjižica zatega del velike pomembe, naj nekoliko vrstic posnamemo iz nje.

Gotovo — pravi knez Czartoryski — bi vsakdo izmed nas poslancev si želel marljivo delati v svojem poklicu zato, da se dežela povzdigne v svojem gospodarstvu, v svoji omiki in svobodi. Tako prizadevanje pa je vmrtušeno, organiško delo težavno in osnova političnih strank skor nemogoča zavoljo glavnega vprašanja, ki na nas pritiska, in to je, kako naj se Avstrija vredi in v nji Galicija.

Prvo vprašanje je: za kaj neki prav za prav gré? Mi odgovarjamo na to, da ne gré samo za razmero Galicije do vlade in do družih dežel avstrijskih, ampak da gré zato, kako da se vtrdi Avstrija na stanovitnih podlagah.

Avstrija se je mōgla mnogo mnogo let pod policijsko, birokratično in vojaško sistemo obdržati, in ni se slišalo vprašanje, zakaj da se vzdrži in kako se vzdrži. Cesarski uradnik je nadomestoval državo, in „ultima ratio“ njena bil je žandarm. Ko pa se je začelo v Avstriji pod krilom svobode vladati, nastopilo je pri mnogovrstnih narodih z različnimi potrebami, ki so od onihmal morali molčati, vprašanje: kaj pa je prav za prav „Avstrija“? in kako, s katerimi pomočki in na katerih podlogah se more vzdržati? In vsak narod je po svojih razmerah prevdarjal to vprašanje.

Pri tem vprašanji pa se je pokazalo, da podlage národne enojnosti ni, in čutil je to tudi nemški del Avstrije. Naravno je tedaj pri vsacem pravem Avstrijancu vprašanje: v katerem smislu naj se preuredi in presnuje država, ako hočemo, da po tolikih nesrečah zopet se povzdigne?

Tako prašajo narodi — in to je pravo avstrijsko vprašanje — in odgovor je čisto naraven, ker je tak, da zadostuje vsem narodom, in to je odgovor poštenega porazumljenja, svobodne in neprisiljene sprave, — to je federalizem.

Ta misel se vjema s preteklostjo Avstrije in prihodnostjo njeno, — s preteklostjo, ker prav naravno izhaja iz zgodovinske osnove avstrijske države, — in s prihodnostjo, ker najbolj zadostuje sedanjim svobodnim in narodnim prizadevam.

Po naših mislih ne gré dandanes za to, koliko naj narod narodu dovoli, ampak za to, kaj naj dobí vsak narod, da ima to, kar ima vsak drug narod. Koncesija je darilo, za darilo pa ni beračiti nobenemu narodu; mi prosimo le za edino to: Avstrija naj se spominja na pogoje svojega lastnega obstanka.

Knez Czartoryski potem prav jasno razlaga bistvo federalizma in da je potreben Avstriji sploh in še posebno za Galicijo, in pobija pretveze proti federalizmu, ki so le prazna mēgla; med temi je tudi to vprašanje: ali ne bi nas federalizem iz stališča svobodnih idej vrgel v naročje nazadnjakov? Knez Czartoryski odgovarja na to vprašanje, da nikdar ne. Federalizem je v obče in za Avstrijo še posebno najsvobodnejša sistema, ktera vsem narodom daje pravo in svobodo.

Po vsem zahteva, naj deželni zbor 1) ostane pri svoji deklaraciji, in 2) naj odločno priznava federalizem.

Poslanje galicijskih poslancev v državni zbor po mislih kneza Czartoryskega ni principiелno vprašanje, to je le vprašanje parlamentarnega takta.

Družbene stvari.

Družba sv. Mohorja.

Kakor smo že v zadnjem listu omenili, se je družba to leto zopet za mnogo udov pomnožila. Število vseh

družnikov, letnih in dosmrtnih, je 13.666, po tem takem 3208 več od lanskega leta. Ako pogledamo na posamezne škofije, vidimo, da je v goriški priraslo 281, v krški 132, v lavantinski 1574, v ljubljanski 990, v tržaški 106, v sekovski 24, v poreški 50, in v raznih drugih škofijah 51 udov. Vstanovnikov se je 31 na novo oglasilo.

Vsak družnik dobí letos sedmero bukev, namreč: 1. Življenje svetnikov IV. snopič; — 2. Kristusovo življenje in smrt II. snopič; — 3. Domače in tuje živali II. del; 4. Umni gospodar, spisal Jančar; — 5. Baraga, spisal prof. dr. Vončina; — 6. Perpetua, spisal prof. Lésar, in 7. Koledarček za leto 1870., vsega skup okoli 80 tiskanih pól.

„Besed.“

Društvo sv. Jeronima za izdavanje pučkih knjigah

vživa mnogo milosti i zaštite od strane zagrebačke generalkomande. Društvo ima ponajviše članovah u vojničkoj Krajini osobito iz prostijega puka, komu baš društvo ima biti u har. No još je na predlog rečene visoke vlasti na višjem mjestu dopitana nagrada od 50 for. za gosp. Mijata Stojanovića, nadučitelja u Zemunu, koji je priredio prvu knjižicu („Pijanac“) što ju je ovih danah društvo sv. Jeronima izdalo. Čast i svaka hvala onim, koji tako za prosvjetu svoga puka mare!

„Pučki Prij.“

Vrtec lepoznavski.

Prijateljici.

Novela.

Poleg Dragoile Jarnevićeve svobodno posnel J. Levičnik.

(Dalje.)

VII.

Smrtna tišina, ki je vladala dozdej v grajščini N—*ski, se je skoraj zamenila z nemirom in šalo; kajti akoravno žalujoča po očetu hodila je Judita v črni opravi, ni bila kratkomalo otožnega ali pobitega srca, marveč pogosto jo slišimo prepevati in krohotaje smejati se. Ljuboslavi bilo je sicer to zoperno, prav v srce zoperno; al ni si upala svariti jo, da ne bi komaj vnovič dobljene sestre in prijateljice zopet zgubila. Enkrat si Ljuboslava vendar ni mogla kaj, da ne bi vprašala Judito, kako vendar mora prepevati pri tem, ko pravi, da jej srce plava v žalosti. Judita se nasmeja in odgovori: „Da bi si srce od same tuge tudi iztrgala iz prsi, očeta ne prebudim več iz smrtnega spanja; tebi pa žalost preseda toliko, da si že vsa preobledela: zavolj tega bi te rada nekoliko razvedrila in oveselila, da se ti vpadla blede ličica zopet enmalo pordečijo.“ — Za toliko skrb in ljubezen zahvali se Ljuboslava svoji prijateljici.

Približala se je bila zdaj doba, da se Ljubkovič in Ljuboslava za vselej zedinila po sladkem zakonu. Črne obleke so se odpravile ter delale priprave za ženitovanje. Okolnosti so zahtevale, da se vse to dovrši bolj tihoma; navadna doba javnega žalovanja namreč ni bila še minula, pristojnost pa ni dopuščala, da dvoje zaročenih in ne venčanih pod eno streho, akoravno v veliki grajščini, za dolgo skupaj stanuje. Zastran tega prijatelji nagovoré Ljuboslavo, naj se pohiti s poroko; v to ona po nekakem obotavljanju privoli.

Bil je čas trgatve in spravljajanja sadja. Nenavadno bogato je razlil mili Bog svoj blagoslov čez plodonosno zemljo; obilno bogato obrodili so bili vinogradi in sadovnjaki, in od vseh krajev čuli so se veseli glasi tr-